

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ УКРАЇНСЬКОЇ Й ІНОЗЕМНОЇ
ФІЛОЛОГІЇ ТА ЖУРНАЛІСТИКИ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ І СЛОВ'ЯНСЬКОЇ
ФІЛОЛОГІЇ ТА ЖУРНАЛІСТИКИ**

**ПРОБЛЕМАТИКА І ПОЕТИКА ТВОРІВ ІРЕН РОЗДОБУДЬКО
«АРСЕН» ТА ЙОАННИ ЯГЕЛЛО «КАВА З КАРДАМОНОМ»**

Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконала: здобувачка II курсу
201-М групи
Спеціальності 035 Філологія
Освітньо-професійної (наукової)
програми Філологія (українська
мова та література)
Лобойко Яна Олександрівна
Керівник: кандидат
педагогічних наук, доцент
Бондаренко Л.Г.
Рецензент: кандидат
філологічних наук, доцент
кафедри готельно-ресторанного
та туристичного бізнесу й
іноземних мов Херсонського
державного аграрно-
економічного університету
Бокшань Г.І.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Наукові засади дослідження	6
1.1 Підліткова тема в українській та європейській літературі.....	6
1.2 Особливості жіночої прози в літературі початку століття.....	21
РОЗДІЛ 2. Художнє змалювання світу підлітків у творах «Арсен» Ірен Роздобудько та «Кава з кардамоном» Йоанни Ягелло	18
2.1 Проблематика аналізованих творів.....	18
2.2 Художня специфіка досліджуваних творів.....	28
ВИСНОВКИ	37
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	41

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Дитяча та підліткова література сьогодні становить великий пласт світової літератури і є важливим об'єктом наукової рефлексії. До таких творів можна віднести повість «Арсен» Ірен Роздобудько та роман «Кава з кардамоном» Йоанни Ягелло. Ці книги про і для підлітків. Вони порушують теми, що цікавлять людей у реальному житті. На сучасному етапі підліткова література характеризується широкою жанровою системою та відсутністю тематичної обмеженості. Творчість Ірен Роздобудько привертала увагу багатьох літературознавців, а саме: Ю. Соколовської, Я. Голобородька, Т. Тебешевської-Качак та інших. Відповідно спадщиною Йоанни Ягелло цікавилися такі науковці: В. Черевченко, С. Журба, Х. Содомора, Б. Антоняк, Ю. Джугастрянська та інші. Проте проблематика і поетика творів цих письменниць у компаративному аспекті не була об'єктом наукових досліджень. Порівняльний аналіз обраних текстів («Арсен» та «Кава з кардамоном») дозволить розширити розуміння підліткових творів. Цим і зумовлена актуальність роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Кваліфікаційна робота виконана в Херсонському державному університеті на кафедрі української і слов'янської філології та журналістики в рамках комплексної науково-дослідної теми «Поетика художнього тексту» (державний реєстраційний номер 0119U101836).

Мета роботи – дослідити у порівняльному аспекті твори І. Роздобудько «Арсен» та Й. Ягелло «Кава з кардамоном», проаналізувати проблематику і поетику творів.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань:**

- 1) простежити підліткову тему в українській та європейській літературах;
- 2) окреслити особливості жіночої прози в літературі початку 21 століття;
- 3) проаналізувати проблеми світу підлітка, що порушуються у творах «Арсен» Ірен Роздобудько та «Кава з кардамоном» Йоанни Ягелло;
- 4) охарактеризувати художню специфіку досліджуваних творів.

Об'єктом дослідження є твори «Арсен» Ірен Роздобудько та «Кава з кардамоном» Йоанни Ягелло.

Предметом вивчення стали проблематика і поетика творів І. Роздобудько «Арсен» та Й. Ягелло «Кава з кардамоном».

Методи дослідження добиралися відповідно до завдань і мети наукового пошуку. Використано загальнонаукові методи: порівняльний, синтезу, аналізу, абстрагування, зіставлення, а також біографічний, структурно-функціональний, психоаналітичний та порівняльно-типологічний.

Наукова новизна роботи полягає у тому, що вперше в літературознавстві здійснено порівняльний аналіз творів І. Роздобудько «Арсен» та Й. Ягелло «Кава з кардамоном».

Практичне значення роботи полягає в можливості використання матеріалів дослідження для подальшого студіювання цієї теми, результати наукового пошуку можуть бути представлені та використані здобувачами вищої освіти філологічних спеціальностей у підготовці до практичних занять з історії української літератури, історії зарубіжної літератури, компаративістики, теорії літератури, а також у роботі літературознавчих гуртків закладів вищої освіти, вчителями-словесниками на уроках української та зарубіжної літератури, студентами для написання власних наукових робіт.

Апробація результатів дослідження здійснена на Всеукраїнській інтернет-конференції студентів, аспірантів і молодих вчених «Українська література в просторі культури і цивілізації» (Запоріжжя, 25-27 лютого 2022 р.)

Публікації. Результати магістерської роботи викладені у двох одноосібних публікаціях:

Лобойко Я. Сюжетно-композиційні особливості творів І.Роздобудько «Арсен» та Й.Ягелло «Кава з кардамоном». *Українська література в просторі культури й цивілізації*. Запоріжжя, 2022. С.101-104.

Лобойко Я. Система образів-персонажів творів Ірен Роздобудько «Арсен» та Йоанни Ягелло «Кава з кардамоном». *Магістерські студії*. Альманах. Випуск 22. Івано-Франківськ: ХДУ, 2022. (подано до друку)

Структура дослідження: магістерська робота складається зі вступу, 2 розділів, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

НАУКОВІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1 Підліткова тема в українській та європейській літературі

Літературу, що написана для підлітків та у якій змальовано їхню психологію, все частіше можна побачити на полицях книжкових магазинів та на інтернет-сторінках. Популярності й актуальності такі твори почали набувати в останні десятиліття.

У літературознавстві підліткову літературу часто відносять до літератури для дітей, тому і визначення у «Літературознавчому словнику-довіднику» у них одне. Це «художні, науково-популярні та публіцистичні твори, написані письменниками безпосередньо для молодшого читача різних вікових категорій, починаючи з дошкільнят» [14, с. 398]. Цей термін з'явився тільки на початку ХХ століття, та писати про цей вразливий період почали ще задовго до появи самого поняття «підліткова література». Твори для дітей і підлітків написані «з цілком певною метою: звертатися до дитячих емоцій та почуттів, впливати на дитячі пізнавальні здібності, розвивати смаки та вподобання, розважати дитину» [26, с. 70].

Проблеми підліткової літератури досліджуються у працях таких науковців: Уляни Баран ««Нескінченна історія» літератури для дітей і юнацтва: напрями дослідження в Україні» [2]; Ніни Вернигори «Література для дітей у ХХ столітті: жанрово-тематичний аспект» [3]; Тетяни Качак «Сучасна українська література для дітей та юнацтва як зміст літературної освіти» (2017 р.) [10] та інших.

Насправді є чимало цікавих і відомих на увесь світ текстів, читаючи які ми навіть не замислювалися, що вони для підлітків і про їхні внутрішні переживання та проблеми. Наприклад, одним із найвідоміших творів у світовій літературі є п'єса англійського драматурга Вільяма Шекспіра «Ромео і Джульєтта». Читаючи її можна подумати, що вона розрахована на дорослого читача, але головними героями трагедії є підлітки 16 і 13

років. У ній розкриваються стосунки та внутрішній світ дітей, отже цей твір можна сміливо віднести до підліткової літератури. І таких прикладів в українській та європейській літературах зустрічається чимало.

Сучасні тексти для юнацтва часто є розважальними та психологічними, чого не скажеш про твори, що є класикою та тим самим пластом, на які орієнтується сучасна література. Це твори світового визнання, такі як «Олівер Твіст» Ч. Діккенса, «Маленькі жінки» Л. М. Олкотт (що, до речі, присвячено юним племінницям письменниці), «Айвенго» В. Скотта, «Острів скарбів» Р. Л. Стівенсона, «Пеппі Довгапанчоха» А. Лінгрен та багато інших.

Ще до ХХ століття та до появи «підліткової літератури» при написанні творів для дітей часто наголошували саме на «виховній» функції. Таким чином у 1875 році справжнім культовим твором серед підлітків став пригодницький роман французького письменника Жуля Верна «Діти капітана Гранта». У центрі сюжету постає розповідь про експедицію, що розшукує капітана Гранта, в яку відправляються головні герої на чолі з донькою та сином зниклого. Цей твір привернув увагу молоді до науки географія, адже центральним персонажем роману став географ, який випадково опинився на кораблі та протягом твору розповідає цікаві деталі про країни маршруту. На нашу думку, на такі твори потрібно орієнтуватися більше, адже вони є не тільки цікавими, але і корисними для юних читачів.

Саме на ці бестселери орієнтуються письменники при написанні творів для підлітків, а завдяки медіапідтримці вони стають популярними. Прикладом такого явища є культова серія фентезійних романів англійської письменниці Джоан Роулінг «Гаррі Поттер». Ці твори завдяки шаленому успіху у читачів стали відомими у всьому світі та дали поштовх до розквіту підліткової літератури у країнах Заходу. На нашу думку, це настільки популярні розповіді, що не потребують пояснення сюжету. Вони порушують проблеми, що відомі кожному підлітку: відносини з

друзями, конфлікти з ворогами, перше кохання. Юним читачам подобаються ці історії, тому що в них присутні магія та фантастика, а це завжди приваблює підліткову читацьку аудиторію.

Також ми не могли не згадати роман лауреата Нобелівської премії з літератури 1983 року Вільяма Голдінга «Володар мух». Адже головними героями твору є діти та підлітки від 3 до 14 років, які через аварію на кораблі опинилися самі на безлюдному острові. Ця розповідь яскраво розкриває психологію підлітків у надзвичайних ситуаціях, те, чим вони керувалися в тому чи іншому випадку. Проте, через те що історія є трагічною, більшою мірою цей твір адресований саме дорослим читачам.

Особливої уваги під час розгляду підліткової літератури заслуговує роман, що не залишить байдужим ані підлітка, ані дорослого читача, «Над прірвою у житті» американського письменника Джерома Селінджера. Він посів 15 місце серед 100 найкращих книг усіх часів за версією журналу «Ньюсквік». У другій половині ХХ століття роман набув неймовірного успіху серед молоді, та навіть до нашого часу щорічно по всьому світові продається понад мільйон примірників книги. Головним героєм твору є підліток 16 років Голден Колфілд. Саме від його імені ведеться розповідь. Читаючи цю книгу можна зрозуміти та простежити особливості вразливого підліткового віку. У ній порушено чимало проблем, з якими людина зіштовхується під час формування та становлення дорослої особистості. Це і відносини з батьками та дорослими, і проблеми спілкування з людьми старшого віку та однолітками, і шкідливі звички, що нерідко створюють проблеми на все життя або ж і зовсім стають фатальними у такому віці.

Звичайно, сучасну європейську літературу складно уявити без тем щодо сексуальної орієнтації та гендерної самоідентифікації. Саме на ЛГБТ тематику було написано роман «Середина світу» німецьким письменником Андреасом Штайнгофелем. Це історія про 16-річного

Філа, який намагається знайти собі місце у цьому світі, і ще й до всіх негараздів в родині він розуміє, що має почуття до свого однокласника.

Є ще чимало творів в європейській літературі, написаних для підлітків. Не винятком є й українська література. Починаючи з текстів Івана Франка та продовжуючи книгами Ірен Роздобудько кожен юний читач може знайти низку корисних для себе та цікавих творів.

Як і в Європі, так і в Україні розквіт підліткової літератури припадає на початок ХХ століття. У цей час популярними творами були тексти, написані на історичну тематику. Вони мали на меті виховати у підлітків любов до Батьківщини. Наприклад, такими творами стали: історичний роман про Івана Богуна «Борці за правду» Адріана Кашенка; роман «Чмелик» Василя Короліва-Старого про хлопчика з Полтавщини, який поневіряється світом та розглядає історію різних цивілізацій крізь українську душу аж доки не дістався Австралії. В Андрія Чайковського вийшла ціла низка творів про козаччину, що адресовані юному читачеві: «Козацька помста», «До слави», «Олексій Корнієнко», «За сестрою», «Віддячився» та інші. Першим негативним персонажем-підлітком в історичних творах для молоді стає Матрос з повісті «Вуркагани» Івана Микитенка. У цей період для дітей також писали Іван Франко, Михайло Коцюбинський, Олександр Олесь, Леся Українка, Степан Васильченко та багато інших.

Проте вже у кінці 20-х років для всієї української літератури настають не найкращі часи. Через постійні утиски української мови багато митців емігрують до інших країн Європи. У цей період утворилися Празька та Нью-Йоркська літературні групи. Ті автори, що залишилися в Радянському Союзі, мали писати про «національну ідею». А так звані «шкідливі» твори, на думку радянської влади, потрапляли під репресії та заборони. Це стосувалося і літератури для дітей та підлітків, адже саме ці твори мають вплив на особистість та її виховання. Тому на зміну забороненим письменникам приходять автори, які пишуть про

«радянську особистість» та про якості, що їй мають належати: дисципліна, працелюбність та оптимізм. Як показує час, дуже мало письменників, які писали для радянської пропаганди, є відомими та дійсно цікавими. Такими авторами зокрема є Олександр Копиленко, Микола Трублаїні, Володимир Владко.

Війна та повоєнний час наклали свій відбиток на підліткову літературу. У цей період виходить низка творів про патріотизм серед юнаків, подвиги солдатів, про ненависть до ворога, про помсту. Автори творів для юнацтва опоетизовували культ Сталіна та «Москви». Прикладами є твори «Мовчання» О.Копиленка, «Таємниця соколиного польоту» Ю.Збанацький, «Пошта прийшла», «Школа» О.Іваненко.

Проте з часом серйозні та патріотичні твори письменники розбавляють веселими та дотепними. У 60-ті роки починають знову розвиватися нові жанри дорослої та дитячої літератури. У цей час також створювалося чимало видавництв літератури для дітей та підлітків: «Держлітвидав» (з 1964 «Дніпро»), «Радянська школа», «Дитвидав УРСР» (1964 року змінить назву на «Веселка»), «Молодь». Проте в такий тяжкий час для літератури та культури в цілому були й ті письменники, які писали молоді про загальнолюдські цінності. Це українські автори В.Нестайко, Гр. Тютюнник, Є.Гуцало, М.Вінграновський та інші. Справжнім проривом у той час став твір письменника Всеволода Нестайка «В країні сонячних зайчиків». Ця казка «не позбавлена ідеологічного нашарування, має цікавий ґрунтовний сюжет, яскраві образи головних героїв, неспрочене, чітке протистояння сил темряви та світла» [3]. У фіналі твору немає звичної перемоги добра над злом. «Таким чином заклик попередніх років про знищення ворога замінюється на ствердження одвічного співіснування двох протилежностей» [3]. Згодом цей автор написав ще багато творів для підлітків: «Тореадори з Васюківки», «Незвичайні пригоди у лісовій школі», «Одиниця з обманом» та інші.

У кінці ХХ століття, перед розпадом Радянського Союзу, в українській літературі знову почалися не найкращі часи. Через перерозподіл влади країни почали економічно занепади, що спричинило зниження попиту на літературну продукцію. І в Україні почалася «літературна мовчанка» [3].

У новому тисячолітті значно «активізувалася інтеграція іноземних текстів в читацький національний простір» [18, с. 108]. Зокрема такими стали польські твори, серед яких і книги для підлітків Йоанни Ягелло. Вона неодноразово ставала гостею українських літературних заходів, таких як Дитячий фестиваль у Львові 2013 р., Книжковий Арсенал у Києві 2014 р.; Форум видавців у Львові 2017 р.; фестиваль «Карпатський простір: Literary SPACE» в Івано-Франківську 2019 р.

На початку ХХІ століття в Україні неймовірної популярності серед юних читачів набуває вітчизняна фантастика. Вона представлена такими авторами, як Дара Корній, М.Соколян, Д.Кузьменко, С.Оксеник, Г.Пагутяк, К.Матвієнко, дует І.Волинської та К.Кошечєва та інші. Не відстає від фантастики й жанр детективу. До нього відносять твори О.Біловола, А.Кокотюхи, М.Павленко та твір, що є ключовим у нашому дослідженні – «Арсен» Ірен Роздобудько. Не припиняють українські письменники писати й на історичну тематику. Це такі твори, як «Неймовірні пригоди Івана Сили» О.Гавроша, «Як я руйнувала імперію» Зірки Мензатюк, «Джура» та «Потерчата» В.Рутківського та ще багато інших текстів. У жанрі літературної казки активно пишуть Л.Мовчун «Арфа для павучка», Зірка Мензатюк «Київські казки», Мар'яна і Тарас Прохаськи «Як зрозуміти козу», «Хто зробить сніг», «Куди зникло море», В.Читай «Правдиві історії Чарівного Лісу» та ін.

Можемо узагальнити, що українська та європейська літератури у своєму арсеналі мають багато творів про підлітків та для них. Підліткову літературу дослідники визначають як твори різних жанрів, написані письменниками для підлітків. Вони мають за мету навчати, розважати та

формувати корисні риси у дітей. Чинне місце серед авторів, які пишуть підліткову літературу, посідають Ірен Роздобудько та Йоанна Ягелло. Їхні твори «Арсен» і відповідно «Кава з кардамоном» є предметом нашого дослідження.

1.2. Особливості жіночої прози в літературі початку 21 століття

В останні десятиліття з розвитком постмодернізму виникло чимало нових напрямів, одним із яких є «жіноча проза» або «жіноче письмо». Це спрямування заявило про себе на початку 80-х років минулого століття. Зазвичай проблеми жіночої літератури розглядаються з боку гендерного підходу. «Словом «гендер» позначають багаторівневий складний процес формування розбіжностей чоловічих і жіночих соціокультурних ролей і, власне, результат цього процесу, важливим елементом якого є протиставлення «чоловічого» та «жіночого» і підпорядкування «жіночого» «чоловічому» [5, с. 7]. Коли річ заходить про гендерні студії, що стосуються жінок, зазвичай використовують терміни «жіноча література», «жіноча проза», «жіноче (фемінне) письмо».

Відліком утворення «жіночого письма» заведено вважати 1970 рік, а саме випуск праці «Сміх медузи» французької теоретикіні фемінізму Гелени Сіксу. В ній вона закликає жінок писати та були «звільненими» від чоловічих текстів: «Жінка повинна писати себе: писати про жінок і принести жінок у письмо, з якого вони були вигнані насильно, так само як і зі своїх тіл... Жінка повинна принести себе у текст – так само як і у світ та історію... Пишіть себе!» [25, с. 75].

Літературознавці дають визначення «жіночій прозі» як творам, що написані жінками. Г.-П. Рижкова описала це явище так: «неоднозначна категорія літературознавства, оскільки для виділення відповідного масиву художніх текстів переважним чином застосовуються не жанрово-стильові чи ідейно-тематичні виміри, а мотивація за ознаками гендеру

автора твору», а також підкреслила, що «жіноча проза має й певну специфіку, що, власне, і дозволяє виділяти цей шар літературного потоку в ієрархічний рівень розвитку світової та національної літератури» [19, с. 19].

Проблеми жіночої літератури досліджуються у таких працях: «Художні особливості жіночої прози 80-90-х років ХХ століття» [29], Г.-П.М.Рижкової «Українська «жіноча» проза 90-х років ХХ – початку ХХІ ст.: жанрові й нарративні моделі та лінгвопоетика» [19], У.В.Гамоліної, О.Є.Соловей «Жіноча проза як феномен української літератури» [4], М. Маслової, Ю. Щеглової «Феномен жіночої прози в сучасній вітчизняній літературі» [34] та в інших.

Тексти письменниць дуже різноманітні жанрово і тематично, серед них зустрічаються і новели, і хроніки, і філософські романи, і романи-антиутопії, і психологічні романи та ін. У центрі жіночих творів часто опиняються родина та діти. Вони описують те, що становить побут жінки, соціальну нерівність, хвороби.

Серед творів жіночої світової прози – роман Л.Олкотт «Маленькі жінки» (1868), діалогія С. Кулідж «Невгамовна Кейті» (1872) та «Невгамовна Кейті в школі» (1873), роман І. Спірі «Хайді» (1880), романи Ф. Бернетт «Маленька принцеса» (1905) і «Таємничий сад» (1911), серія романів Л.М.Монтгомері про Енн Ширлі («Енн із Зелених дахів» (1908), «Енн з Ейвонлі» (1909), «Енн з Острова Принца Едворда» (1915), «Енн із Шелестких тополь» (1936) та інші, бестселер Е. Портер «Поліанна» (1913), повість А. Ліндгрена «Пеппі Довгапанчоха» (1945), роман К. Нестлінгера «Маргаритко, моя квітко» (1988) та інші.

Яскравою представницею сучасного європейського «жіночого письма» є польська письменниця Йоанна Ягелло. Вона є авторкою багатьох творів про підлітків. Дебютувала майстриня слова збіркою віршів у 1997 році. Письменниця має двох доньок, і саме вони першими читали фрагменти її творів, критикували та давали поради. Також вона є

частою гостею різноманітних українських літературних фестивалів. Серед книг письменниці виділяються підліткові романи «Кава з кардамоном» (2011), «Шоколад з чилі» (2013), «Тирамісу з полуницями» (2017), «Молоко з медом» (2019). Всі вони розповідають про життя дівчини Лінки (Халіни Барської). Перший названий твір було номіновано до нагороди «Книга року-2011». Він потрапив у «Список скарбів» музею дитячої книги, а сьогодні цей твір навіть включено до програми із зарубіжної літератури українських шкіл.

Окрім Йоанни Ягелло є ще чимало популярних та сучасних письменниць в європейській літературі. Такими є Д.Тартт, Дж.Оутс, Т.Моррісон, І.Альєнде, Е.Манро, Е.Гільберт та інші.

В українській літературі попередніх століть яскраво вимальовується декілька неординарних жіночих постатей, наприклад, Марко Вовчок та Олена Пчілка. У своїх текстах авторки дуже часто зображували жінок. Вони поставали берегинями сімейного вогнища або ж повністю знедоленими героїнями. На нашу думку, це зумовлено суспільно-історичними умовами життя нашого народу, коли жінки були домогосподарками або ж працювали на пана. Яскраві приклади таких героїнь ми можемо побачити у першій книзі письменниці Марко Вовчок «Народні оповідання» [17]. У ній авторка порушує питання скрутного становища жінок за часів кріпацтва та після нього. Наприклад, в оповіданні «Горпина» розповідається про матір та її щойно народжену дитину. Коли дочка Горпини захворіла, пан відправив героїню на поле працювати, через це жінка не змогла приділити увагу дитині, внаслідок чого немовля помирає [17].

Згодом спадкоємицями творчості Марка Вовчка та Олени Пчілки стали Леся Українка й Ольга Кобилянська. Вже в їхніх творах прослідковується ріст жінок. Із безправних та слабких героїні творів перетворюються на сильних та соціально активних. Яскравим прикладом такої жінки стала Міріам із драми «Одержима» Лесі Українки [13]. Вона

є впертою та сміливою, не боїться відстоювати свої права та сперечається навіть із самим Богом. Особливе місце серед жіночої прози займає твір «Царівна» Ольги Кобилянської [11]. Завдяки тому, що він написаний у формі щоденника та оповідь ведеться від імені головної героїні Наталки, ми можемо зрозуміти внутрішній світ жінки і те, чим вона живе і які проблеми її хвилюють: «Вона прагне звільнитися від стереотипів, душа її бажає інших стосунків з людьми, зокрема з чоловіками, і тому ідеї рівноправності між статями знаходять в її душі щирий відгук. Таким чином, героїня приходить до усвідомлення свого місця в житті, вона бажає активного життя, боротьби» [33].

Уже наприкінці 90-х років ХХ століття в українській літературі на зміну модернізму приходить постмодернізм. З'явилася ціла низка талановитих письменниць. Найвідоміші серед них це Оксана Забужко, Марія Матіос, Оксана Пахльовська, Євгенія Кононенко та інші. Вони представляють модерну, тобто нову прозу. «Поняття «модерності (попри необмеженість його дефініції) в цьому випадку трактуємо як приналежність до сучасності» [29, с. 18].

ХХІ століття в українській жіночій прозі відзначається появою нових талановитих майстринь слова. Популярними сучасними вітчизняними авторками є Люко Дашвар, Г.Вдовиченко, Н.Ясіновська, Дзвінка Матіяш, І.Мацко, О.Луцевська та багато інших.

Такою є й Ірен Роздобудько. Свою творчу діяльність письменниця розпочала наприкінці ХХ - на початку ХХІ століття, коли тривала трансформація художньої літератури. В українському письменстві вона дебютувала як російськомовна поетеса. В одному зі своїх інтерв'ю письменниця повідомляла: «Вірші для мене – це святе... Пишу те, що чую, я проти конструювання... Вірш – це музика, яку потрібно чути, і Мені ця музика краще чулася російською мовою» [22]. Але прозу вона вже пише українською мовою. Творчість Ірен Роздобудько в парадигмі постмодерністського світоглядного мистецтва досі не знайшла

системного осмислення в українській літературі, художній простір якої, за словами популярного літературознавця Я. Голобородька, «має родимки класичної літератури, контури» [7, с.174]. Творчість письменниці актуальна, вона зображує сучасне життя, надихає на переосмислення усталених поглядів і правил. За словами Л.Горболіс, «Прозу митця вирізняє прагнення автора створити літературу, яка осмислювала б життя, виховувала б читача, дбала про його смаки й уподобання» [8, с. 52]. Крім того, тексти Ірен Роздобудько мають цікаві особливості в організації стилістичної оповіді та в розкритті авторського задуму. В її доробку налічується 2 збірки: «Штрих на черной клеенке» (1989 р.) та «Ангелы на проводах» (1994 р.).

Ірен Роздобудько пише у різних жанрах, наприклад, детективного роману – «Пастка для жар-птиці», роману-алюзії – «Дванадцять або Виховання жінки в умовах, не придатних до життя», трилеру – «Ескорт у смерть». Авторка спробувала себе і в жанрі повісті – в активі письменниці налічуються три твори цього епічного жанру: «Пригоди на невідомому острові», «Лікарняна повість» та «Арсен». Також вона пише літературу non-fiction – «Мандрівки без сенсу і моралі», «Переформулювання», «Одного разу».

Ірен Роздобудько є переможницею багатьох літературних конкурсів, наприклад конкурсу «Книга року Бі-Бі-Сі» (2006), конкурсу імені Князя Юрія Долгорукого. Авторка є лауреаткою премії імені Нестора Літописця, а також Міжнародного конкурсу дитячої літератури «Портал». Вона є членом асоціації спілки українських письменників та має нагороду «Золотий письменник України».

Висновуємо, що жіноча проза є сучасним та популярним напрямом у літературі. «Жіноче письмо» дослідники визначають як твори, написані жінками та про проблеми, що є для них близькими. Жінки-письменниці особливо цікавляться проблемами виховання дітей та їхньою психологією. Досліджувані нами авторки Ірен Роздобудько та Йоанна

Ягелло є яскравими представницями цього явища, а їхні твори популярні та мають багато прихильників.

РОЗДІЛ 2
ХУДОЖНЄ ЗМАЛЮВАННЯ СВІТУ ПІДЛІТКІВ У ТВОРАХ
«АРСЕН» ІРЕН РОЗДОБУДЬКО ТА «КАВА З КАРДАМОНОМ»
ЙОАННИ ЯГЕЛЛО

2.1 Проблематика аналізованих творів

Підлітковий вік – це період значних змін у житті кожної людини. У цей час вона стає вразливою та потребує підтримки як з боку дорослих, так і від однолітків. У підручнику з вікової психології підлітковий період визначають як «перехідний від дитинства до дорослості вік, що триває від 10 (11) до 15 років і охоплює навчання дитини в основній школі» [24, с. 364]. Сучасна світова література про підлітків і для підлітків розглядає теми, близькі до цієї вікової категорії: становлення особистості в сучасному світі, процес зростання, вплив і роль шкільного соціуму, стосунки батьків і дітей. Письменник намагається осмислити перехідний етап людини, коли відбуваються зміни не лише у фізичному розвитку, а й у соціальній сфері – засвоєння нових норм і правил, формування особистих життєвих цінностей, інтересів, самоповаги, основою психологічного розвитку підлітків є «суттєві зрушення суб'єкта в напрямку дорослішання» [24, с. 185].

Підлітки зіштовхуються з проблемами, що не можуть вирішити самостійно. Якщо узагальнити, можна виокремити такі особливості підліткового віку:

1. Спілкування підлітків з дорослими, зокрема з учителями у школі.
2. Проблема взаємин з батьками.
3. Взаємини підлітків з однолітками та перші романтичні стосунки.
4. Проблема почуття дорослості.
5. Пошук «себе» у цьому житті.

Саме ці ситуації ми будемо далі аналізувати у нашому дослідженні.

Як нам уже відомо, термін «підліткова література» з'явився в літературознавстві на початку ХХ століття. Так називають твори про підлітків та їхній внутрішній світ. Саме такими є тексти сучасних письменниць Ірен Роздобудько «Арсен» та Йоанни Ягелло «Кава з кардамоном», в яких порушуються злободенні питання, що хвилюють і батьків, і дітей.

Письменниця, педагог і мати Йоанна Ягелло твердо переконана, що сьогодні потреба в молодіжній літературі особливо гостра. Вона вважає, що молоді потрібна література «про життя», прочитавши яку можна було б пов'язати себе з персонажами творів. Доведено, що підлітки читають те, що їм подобається, а не те, що змушують читати батьки або ж вчителі. Такої ж думки й Ірен Роздобудько.

У романі «Кава з кардамоном» Йоанна Ягелло торкається багатьох проблем підліткового життя. «Спочатку книга мала бути про інше. В основному про кохання. Ідея остаточного сюжету виникла під час написання. Це було неочікувано. І я подумала, що кохання буде, але не тільки воно. Додам ще дещо. Проблему. Таємницю. Те, що доведеться розплутувати», – каже авторка твору [1].

Головними героями досліджуваних творів є Арсен (13 років) та Лінка (15 років). Вони різні, але одночасно мають майже однакові проблеми в родині, в дружбі та в першому коханні. Спільним є також те, що діти проживають у столицях: Арсен – у Києві, а Лінка – у Варшаві.

Арсен – розумний хлопчик, його життя є звичним для сучасних підлітків: «школа – дім – комп'ютер». Він живий, кмітливий, знається не тільки на нових книжках, але й на музиці, любить «Океан Ельзи». Батьки хлопчика розлучилися. Він цього дуже соромився та через це став справжнім бешкетником. Попри все Арсен не вважає за прийнятне брати гроші в матері, тому *«планував попрацювати в якому-небудь «Макдональдсі»»* [20. с. 20], для того щоб заробити собі на мобільний телефон. Та плани на канікули кардинально змінилися. Він вирушає у селище до бабусі з дідусем, де мешкав далекий предок Арсена – Макар.

Героїня польської авторки Халіна Барська – гімназистка, яка живе з мамою, вітчимом Адамом (батько дівчинки загинув в автокатастрофі) та молодшим братиком Казимиром в одній із варшавських квартир. Сама Лінка любить фотографію і хоче вступити до художньої школи та стати професійним фотографом. Звичайно, як і кожна дівчина, вона мріє знайти

кохання. У неї є подруга Наталія, з якою вони згодом сваряться та перестають спілкуватися. Ця дівчинка відрізняється від Халіни тим, що красива, багата та успішна.

За допомогою портретних описів, що містять аналізовані тексти, ми можемо уявити образи персонажів та провести паралель між зовнішністю і їхнім психологічним станом. Наприклад: *«Чорнява красуня, схожа на іспанку, із блискучими мигдалевими нігтями»* [37, с. 17]. Так у творі «Кава з кардамоном» зображено головну героїню. *«Лінці подобалася власна копиця кучерявого волосся, і те, що вона така худа й може об'їдатися солодощами, та поруч із Наталією почувалася, немов дитина»* [37, с. 17]. Такої думки про себе Лінка. У творі «Арсен» хлопчик після розлучення батьків різко змінює свій імідж: *«У сьомому класі відростив довге волосся, носив сорочку, розстібнуту майже на всі гудзики, ходив до школи в потертих джинсах»* [20, с. 18]. Письменниця звернула нашу увагу на те, що навмисна зміна звичної зовнішності підлітка на провокаційну є формою протесту і дитина має проблеми. Отже, дорослі мають бути уважнішими і підтримати підлітка, який опинився у складній ситуації.

Першою проблемою, що ми будемо аналізувати, є спілкування підлітків з дорослими, зокрема з учителями у школі. Часто у підлітковому віці у дітей виникають проблеми з педагогами, цьому сприяє декілька чинників, одним із яких є некомпетентність учителя, як у творі «Арсен». Хлопчик не хотів, щоб однокласники знали про розлучення його батьків і тому старанно приховував це. Але вчителька, знаючи про цю ситуацію, одного разу зауважила на увесь клас: *«Арсене, те, що твої батьки розлучилися, не дає тобі підстав не вчити математики!»* [20, с. 17]. Саме після цієї репліки педагога ставлення хлопчика до Ганни Павлівни, та і до інших учителів, змінилося в негативну сторону. Після цього Арсен розчарувався в дорослих і зауважив: *«дорослі часом можуть бути жорстокішими за дітей і одним словом вдарити набагато болючіше, ніж коли ми розбиваємо один одному носи»* [20, с. 18].

Халіна Барська з твору «Кава з кардамоном» мала проблеми з учителями лише в тому випадку, коли не виконувала завдань або ж не слухала педагогів на уроці. Все це відбувалось через сімейні негаразди, Дівчинка не могла нормально вчитись, адже їй часто доводилось виконувати ту роботу, що не належить виконувати 15-річній дитині. Наприклад, авторка описує поведінку дівчинки на уроці так: *«Лінка дивилася на дошку, де Леон-кілер (так вона називала нового класного керівника) писав якісь формули, але зовсім не могла на них зосередитись»* [37, с. 37]. У цей час дівчинка думала про дивну поведінку своєї мами.

Отже, труднощі у спілкуванні підлітків з дорослими та педагогами є наслідком проблеми, що ми будемо аналізувати далі. Вона стосується взаємин підлітків із батьками.

Підлітки відчують відчуження та стають самостійними у досить ранньому віці. Проблема сучасної сім'ї постає надзвичайно гостро, бо головні герої творів майже не цікавляться особистими переживаннями одне одного. «Це стосується не лише дорослих, яким не вистачає часу на дітей, але й підлітків, яких у своєрідному дитячому егоїзмі часто не обходять переживання й проблеми батьків і рідних» [36, с. 498].

У творі «Арсен» стосунки хлопчика з мамою, на перший погляд, є майже ідеальними. Він називає її Юлею, вони розуміють один одного, і як каже сам Арсен: *«Вона залишає за мною право бути таким, яким я є, тільки просить, щоб я гарно вчився»* [20, с. 19]. Але через розлучення з батьком мама Арсена поводить себе трішки егоїстично по відношенню до сина. Адже вона не дозволяє йому спілкуватися з татом і зі зведеною сестрою, та і сам хлопчик ображений на нього. Через те що батьки не змогли знайти спільну мову після розлучення, Арсен не мав змоги спілкуватися зі своєю рідною сестричкою Нійоле, тому спочатку вони часто сварилися. Одного разу хлопчик прокинувся весь обмотаний нитками, звісно він відразу здогадався, що це все витівки маленької сестрички. Вона гралася з ним у Гулівера. Оскільки герой теж читав цю

книжку, він їй про це повідомив. Нійоле попросила його розказати їй, що було далі, тому що тато не до кінця розповів цю історію. Арсена обурило те, що тато розповідав це дівчинці: *«Мені він нічого такого не розказував – завжди був зайнятий»* [20, с. 77]. Через це діти посварилися: Арсен назвав Нійоле чужою і що про неї він нічого не знав і знати не хоче.

У сім'ї ж Лінки, на нашу думку, взагалі відбувається «катастрофа». Через проблеми минулого мама дівчинки майже не приділяє уваги своїм дітям, як зауважила сама Халіна: *«Останнім часом мама була якась дивна, мов чужа. Здавалося, вона взагалі не звертала на них із Каєм уваги. Весь час сиділа за ноутбуком, або відсутнім поглядом дивилась у вікно»* [37, с. 27]. Добре, що у дітей був хоча б такий вітчим та батько для Кая, як Адам, який піклувався про них більше, ніж мати. Як зауважила сама дівчинка: *«Адам був єдиним татом, якого вона знала, але ж для нього Лінка не була єдиною дитиною»* [37, с. 324]. Наприклад, коли захворів Кай, Адам приїхав до них у лікарню та всі дні, що хлопчик там перебував, був поряд і піклувався про нього, чого ми не можемо сказати про маму дітей. Це неабияк впливало на поведінку Лінки, вона почувала себе самотньою та нікому не потрібною, через це часто дратувалась та була досить різкою. Складається таке враження, що вона втратила зв'язок зі своєю родиною. Якось дівчина, приймаючи душ, у черговий раз почула підвищені голоси мами й вітчима, через це їй стало ніяково: *«Невже вони зараз навмисне сваряться, бо думають, що вона не чує?»* [37, с. 70]. Лінці стало сумно. *«Загорнулася у великий рожевий рушник і відчула себе такою самотньою, наче крім неї вдома нікогисінько не було»* [37, с. 70].

Згодом дівчинка розгадає сімейну таємницю та зрозуміє поведінку мами. *«А взагалі, – подумала Лінка, – мама справді була мужньою. Бо після всього їй вдалося таки знайти роботу у Варшаві, і протягом кількох років, доки не з'явився Адам, вона утримувала мене зовсім сама»* [37, с. 297].

Проблема взаємин з батьками є актуальною для різних поколінь та існує майже в кожній сім'ї. Так, на жаль, і родини наших героїв не стали винятками.

Звичайно, у творах йдеться і про проблеми стосунків між однолітками, про перші почуття, про відкриття й становлення підліткової сексуальності, але авторки зображують їх чисто, без вульгарності, зовсім «по-юнацьки».

Так зображено й Арсена, на якого влітку чекало багато пригод. І першою на шляху хлопчика зустрічається Айрес. Це дівчина, яка вдягається як хлопець, вправно їздить на мопеді та, схоже, нічого не боїться. Насправді цю дівчинку звати Олександрою, але коли вона отримуватиме паспорт, то хоче, щоб там було написано Айрес. Інше ім'я, інше життя, можливо в іншій країні, у далекому Буенос-Айресі. *«Мої батьки – справжні аргентинці. Коли виросту – поїду їх шукати»* [20, с. 33], – так заявила сама Айрес. Причиною самостійності та твердості її характеру також є те, що дівчинка виховується у сімейному дитячому будинку. Хоча і не можна стверджувати, що героїні живеться погано. Хлопчик відчуває до дівчини симпатію, тому протягом усього свого перебування у селі намагається справити на неї враження. Саме задля цього він вночі запрошує Айрес «побачити кориду» зі справжнім биком Чорним. Ця пригода справила на дівчину неабияке враження, і хоч в Арсена вийшло все не настільки ідеально, проте як зауважила сама Олександра: *«Принаймні, він нападав на тебе двічі! – І ти витримав»* [20, с. 163]. Цікавим є ще те, що дівчинка всіляко допомагала підліткові у розв'язанні його сімейної таємниці, і саме їй він найперший розповів про розгадку цього слідства. Це свідчить про сильну довіру до дівчини.

Яскравим персонажем твору «Арсен» також постає хлопчик Федір. Завдяки цьому героєві ми можемо прослідкувати проблеми підлітків з однолітками. Вже на початку знайомства хлопців ми бачимо бійку між ними, адже на думку самих персонажів *«не поб'єшся – не потоваришуєш»*

[20, с. 83]. Федір мріє стати справжнім тореадором. Щоб був час займатися зі своїм биком Чорним, хлопець пропонує Арсену підмінити його на дві години на пасовищі корів. Наш герой погоджується, про що згодом шкодує, адже між ними знову виникає сварка, в якій Федір принизив Арсена, кинувши йому під ноги дві гривні. Після цього дружби між ними вже просто не могло існувати. Це свідчить про те, що підлітки лише вчаться знаходити спільну мову зі своїми ровесниками, адже можна було все вирішити розмовами та без бійок.

У Лінки ж не все так просто зі стосунками. Спочатку на її шляху зустрічається чоловік-фотограф Мацек. Він примітив Халіну на кастингу в рекламі шампуню та запропонував професійну фотосесію. Дівчина довго думала і все ж таки зателефонувала йому. Вони домовилися про зустріч. Згодом з'ясовується, що він нав'язливо залицяється до дівчини, а фотосесія – це лише привід. Спочатку Халіна тікає від нього, але згодом повертається, щоб викупити свої світлини. Згодом ми бачимо Адріана. Це художник-гімназист, таємно закоханий у Халіну. Вона вважає його своїм другом, але згодом вони зізнаються один одному у своїх почуттях. Він став справжнім рятівником, який вберіг дівчину від депресії та допоміг розгадати таємницю, що приховували протягом багатьох років від Лінки. *«Так гарно мати когось близького, ділитися секретами. Лінка усвідомила, що Адріан – єдина людина, якій відомо все»* [37, с. 247]. Ще був Конрад, з яким дівчина познайомилась на пленері. Він також був фотографом, але песимістично налаштованим, тому і здавався дивним. Спочатку він навіть сподобався Халіні, але згодом вона зрозуміла, що у них не може бути нічого спільного.

Також у творі «Кава з кардамоном» письменниця порушила проблему психологічного насилля в школах від однолітків на прикладі Касі.

Каська на початку твору – це таємничий персонаж, з нею ніхто не дружить і не спілкується у класі: *«Нова команда не має з нею нічого*

спільного, і вона рідко відповідає» [37, с. 43]. Ця дівчинка виросла в інтернаті, потім потрапила в родину і почала відвідувати звичайну школу. *«Ніхто в класі не знає про Касю, вона серйозна, майже ніколи не посміхається» [37, с. 43],* – так розповідає про неї Лінка. *«Вона п'ять футів на зріст, дуже худа, з коротким чорним волоссям і великими очима» [37, с. 43].* Оскільки дівчинка є новенькою у класі, як часто це буває, з нею ніхто не хоче спілкуватися. Однолітки глузують із дівчинки. Наприклад, коли вчитель посадив Касю до хлопця, який подобався Наталії, дівчина вирішила підставити сироту. Наталка розповіла однокласникам, що Каська поводила себе непристойно на вечірці на честь Нового Року, через це її висміяли. Репутація, звісно, була зіпсована надовго. Згодом вона потоваришує з однокласниками, але це буде потім.

Наступною важливою проблемою у підлітковому віці постає надмірне почуття дорослості. Воно може проявлятися у багатьох формах, таких як: діяльнісна, світоглядна, інтелектуальна, статева, наслідувально-поведінкова [24]. *«Часто ці вияви мають змішаний характер, тобто в одного підлітка виявляється декілька різних форм одночасно» [24, с. 208].*

У творі «Арсен» яскраво описані діяльнісна та статева форми дорослості. *«Діяльнісна форма фігурує за фактові участі підлітка в справах дорослих (спілкування, праці, тощо)» [24, с. 208].* Це помітно під час того, як хлопчик, не сказавши мамі, вирушає у село до бабусі з дідусем. Написавши у записці лише: *«Дихати свіжим повітрям – корисно для здоров'я!» [20, с. 24],* – Арсен вирушив назустріч пригодам. Звичайно це може бути через те, що мама не хотіла, щоб хлопчик їздив до села, адже вона вважала там його зайвим. Проте це теж не давало приводу без дозволу вирушати в дорогу. Також через надмірну цікавість підліток береться за розгадування сімейної таємниці. Таким чином він бере участь у справі дорослих, тобто своєї родини.

Статева форма дорослості проявляється у стосунках Арсена з Айрес. Оскільки хлопчику дуже сподобалась дівчина, він шукає шляхи зустрічі з

нею та навіть наважується на подвиг: бій із биком Чорним. Дівчина відповідає Арсену взаємністю, і з тих пір між ними виникає симпатія та довірливі стосунки.

У Халіни Барської з твору «Кава з кардамоном» проявилися чи не всі форми почуття дорослості. Складається враження, що дівчина подорослішала раніше, ніж потрібно. Таке відчуття, ніби всім було однаково, що діється з дівчиною. Ще на початку роману ми бачимо, як мама залишає записку, в якій просить Лінку відвести Казика до садочка. Через це дівчина нібито виконує обов'язки мами, адже як зауважила сама Лінка: *«це не моя дитина! Починається! Пограйся з Казиком, відведи Казика, почитай Казикові!»* [20, с. 9]. Згодом, коли мама поїхала «у відрядження», всі хатні обов'язки лягли на плечі тендітної дівчинки. Через це Халіна не встигала навчатися, тому у школі в неї було чимало проблем.

Також у творі ми спостерігаємо вияви статевої форми почуття дорослості у стосунках дівчини з Мацеком, Адріаном та Конрадом. До цих юнаків наша головна героїня відчувала симпатію, їй вони подобались. Мацек – це той молодий чоловік, з яким Лінка вперше поцілувалась та відчула почуття дівчини до хлопця. З Конрадом вона неодноразово ходила на побачення, але він не справив на неї враження хлопця, з яким вона могла би в подальшому зустрічатися. З Адріаном же все навпаки: після місяців дружніх стосунків вони зізнаються один одному у коханні та наприкінці роману починають зустрічатися.

Проблема пошуку «себе» у цьому житті є актуальною для багатьох підлітків. Проте нашим героям пощастило: вони вже знають, ким хочуть бути та що їм для цього потрібно. Арсен, який перечитав багато пригодницьких творів, мріє подорожувати. Але спершу він має *«залишити Юлю в надійних руках, щоб вона не була сама, не сумувала без мене. Мушу закінчити школу і заробити гроші. Стати, скажімо,*

адвокатом чи стоматологом» [20, с. 9-10]. А потім уже підліток зможе подорожувати.

Лінка ж мріє стати фотографом. Подруга Наталія розповіла дівчині про приватний ліцей зі спеціальними мистецькими класами, серед яких є і фотографічний. Але оскільки у них немає грошей і дівчинка погано навчається, вона навіть не розраховувала вступити у престижний освітній заклад на цю спеціальність. Але згодом завдяки участі Адріана, який навчався в цьому ж закладі на художника, Лінка змогла і скласти іспити, і приготувати творче завдання, і навіть вступити на навчання з половиною оплати.

Аналізуючи проблематику обох творів, ми не можемо не помітити ще одну актуальну проблему – це життя покинутих дітей. Адже Айрес із повісті «Арсен» і Кася з роману «Кава з кардамоном» є майже сиротами. Перша – живе у сімейному дитячому будинку, а Кася – виросла в інтернаті. *«Мама не хотіла мене, бо я була хвора»* [37, с. 62], – так говорить героїня твору «Кава з кардамоном». Цікавим є те, що батько письменниці Йоанни Ягелло теж зростав у дитячому будинку, а її подруга є волонтеркою, яка допомагає таким будинкам. Можливо, ці факти вплинули на авторку при написанні роману.

Отже, обидві письменниці цікавляться підлітковою проблематикою та «художньо опрацьовують схожі мотиви» [15, с. 1]. Як висновок можна сказати, що твори «Арсен» та «Кава з кардамоном» торкаються тонких струн у душі юного читача. У них порушено складні проблеми підліткового віку: проблеми сімейних стосунків, самостійності, пошуку себе, першого кохання, психологічного насилля та життя покинутих дітей. Ці питання є актуальними для дітей та підлітків усіх часів.

2.2. Художня специфіка досліджуваних творів

Проза Ірен Роздобудько, як і Йоанни Ягелло, є оригінальною та неповторною завдяки індивідуальному стилю письменниць.

І найперше, що відрізняє Ірен Роздобудько від інших авторів, є психологізм у її творчості. В. Фащенко дав таке визначення цього поняття: «Психологізм – універсальна, родова якість художньої творчості. Його предметом є відображення внутрішньої єдності психічних процесів, станів, властивостей і дій, настроїв і поведінки людини, а також соціальних груп і класів» [32, с. 44]. У творах авторки внутрішній світ персонажів зображується у вигляді портретних описів, через внутрішні монологи та запахову деталізацію. Для прикладу, весь аналізований нами твір «Арсен» є ніби внутрішнім монологом головного героя. Від самого початку повісті ми можемо спостерігати за внутрішнім станом хлопчика та його переживаннями.

Наступною рисою, що відрізняє Ірен Роздобудько від інших письменників, є наповнення текстів символічними деталями та образами. Адже через деталь значною мірою «виявляється спосіб художнього мислення митця, його здатність вихопити з-поміж безлічі речей чи явищ таке, що у сконцентрованому, спресованому вигляді економно і з великою експресивністю дає змогу виразити авторську ідею твору» [21, с. 44]. Наприклад, символічним, на нашу думку, у повісті «Арсен» є саме ім'я – Арсен. Адже головного героя було названо в честь свого предка, якого вважали вбивцею, і символічним є те, що саме Арсен розгадав таємницю свого роду та довів, що прадід не був убивцею свого батька.

У творчості української письменниці важливу роль також відіграють пейзажі: «Пейзаж – один із композиційних компонентів художнього образу: опис природи, будь-якого незамкнутого простору зовнішнього світу» [14, с. 542]. Завдяки опису навколишнього середовища авторка паралельно розкриває настрій та характер героїв у своїх творах. Наприклад, у повісті «Арсен» письменниця подає таку пейзажну картину: *Крізь мережева дерев удалині світилися білі стіни хат, за ними чорними пагорбами, схожими на спини велетенських тварин, клубочився ліс*» [20, с. 46]. У цьому епізоді ми бачимо, що авторка використовує епітети,

порівняння та метафори задля кращого зображення природи. *«Десь там, біля лісу, колись стояв маєток Макара. Я уявляв, як у місячному сяйві лежать його руїни – залишки мармурових колонад, понівечені торси античних скульптур...»* [20, с. 46]. Цей опис точно передає душевний стан героя цієї ночі – він задумався про минуле своїх предків, як привид його прадідуса або можливо і його вбивці ходить поміж руїн.

Із прикладу пейзажу впливає інша важлива особливість прози Ірен Роздобудько – це зображення кольорів. Авторка їх використовує задля створення зорової картинки та настрою у творі. Найбільша їх кількість зустрічається в описах пейзажів, зовнішнього вигляду та одягу героїв. Для прикладу у тексті, наведеному вище, присутній чорний і білий кольори – *«білі стіни хат», «чорні пагорби»*. Вони характерні для прози Ірен Роздобудько та часто *«набувають символічного звучання»* [28, с. 143]. За словами О.Сербської, *«мазки чорного і білого у словесній тканині твору яскраво відтінюють душевний стан героїв, відображають мозаїку непростих людських взаємин»* [23, с. 108]. У нашому ж прикладі чорний колір символізує сум та переживання головного героя повісті *«Арсен»*, а білий – сподівання на щось добре, наприклад що Арсен не виявиться вбивцею Макара.

Однією із характерних ознак творчості письменниці є метафоризація. Використання цього тропу у творах Ірен Роздобудько обумовлене тим, що *«метафора відображає взаємозв'язок мислення з особливостями мовної реалізації та є продуктивним елементом розвитку і збагачення мови»* [12, с. 42]. Метафори у творчості української авторки – це *«результат взаємодії індивідуального і загальнонародного, емоційного і раціонального чинників у свідомості авторки»* [28, с. 169]. Чималу групу *«становлять метафори на позначення космогонічних образів (неба, хмар, сонця, місяця), природних стихій та явищ (дощу, туману, вітру) і метафоризація пір року»* [28, с.169].

Прозі Ірен Роздобудько також притаманний особливий вид нарації, а саме «коли і автор, і персонажі ведуть прихований, імпліцитний діалог із читачем» [28, с. 169], і дуже часто оповідач сам є одним із персонажів у творі. Як, наприклад, в аналізованій нами повісті «Арсен».

Творчість Йоанни Ягелло є оригінальною насамперед через свою тематику – зображення життя підлітків. Вона дуже добре розуміє підліткову психологію та правдиво описує життя юнаків. Її книги поєднують і молодіжну лексику, і художність тексту. У творах польської авторки відсутня авторська оцінка усіх подій. Йоанна Ягелло дає можливість читачеві формувати власну думку, емоцію, оцінку.

Твори «Арсен» Ірен Роздобудько та «Кава з кардамоном» Йоанни Ягелло мають чимало спільних сюжетно-композиційних рис. Перша схожість, що впадає у вічі, це дата видання текстів із різницею в один рік. «Арсен» датується 2012 роком, а «Кава з кардамоном» – 2011.

Твір Йоанни Ягелло було перекладено з польської на українську у 2013 році Боженою Антоняк. Серед книг польської авторки, присвячених підлітковій тематиці, виділяються романи «Кава з кардамоном», «Шоколад з чилі», «Тирамісу з полуницями», «Молоко з медом». Всі вони розповідають про життя дівчини Лінки або Халіни Барської. Сьогодні твір, який ми аналізуємо, включено до програми із зарубіжної літератури українських шкіл.

Як можна помітити, назва роману «Кава з кардамоном» є цікавою та незвичною. У самому творі ми можемо знайти чимало епізодів, пов'язаних із назвою. Наприклад: *«Дівчина варить каву за своїм рецептом, створюючи її смак, так само вона будує своє життя: діє, помиляється, виправляє свої помилки»* [37, с. 41]. С.Журба проводить паралель між смаками кардамону (*«гіркуватий присмак, пом'якшений солодкістю»*, *«в оксамитовому, майже медовому відтінку таїться ще щось, ніби відкривається інше дно»*) [37] та підлітковим життям (невдачі в навчанні, непорозуміння з друзями, відносини з батьками, любов) [9,

с. 41]. Назва ж повісті «Арсен» не є такою оригінальною, адже твір було названо ім'ям головного героя.

Жанрово твори відрізняються. «Арсен» – це повість, а «Кава з кардамоном» – роман. За визначенням із літературознавчого словника-довідника «Повість – прозовий твір, у якому описуються важливі історичні події та життя людей» [26, с. 89], а роман – «жанр епічної літератури, у якому широко охоплено життєві події, роман великий за обсягом, складний за побудовою, має кілька головних сюжетних ліній, велику кількість персонажів» [26, с. 103]. Можемо висувати, що твір «Арсен» – це повість, адже у ньому описано життя предків головного героя, а отже і історичні події та й особисте життя хлопчика. «Кава з кардамоном» – це роман, тому що він має більший обсяг. Також він охоплює життя головної героїні, минулі події життя її мами, розповідає про багатьох другорядних героїв роману, має більш розгалужену образну систему та велику кількість осіб, які з'являються лише епізодично.

А ось композиційно вони дуже схожі, бо складаються з прологу, низки розділів та епілогу. У творі «Кава з кардамоном» міститься 10 розділів. За їх назви письменниця вирішила взяти найменування місяців року, у яких відбуваються події у творі. Також кожен розділ має від 1 до 10 підрозділів. Оповідь ведеться від імені авторки, а також має присвяту «Моєму дідусеві» [37, с.1] та подяку «Всім першим читачам, татові та мамі, усім моїм друзям і донькам» [37, с. 385].

У повісті «Арсен» міститься 26 розділів, які мають назви, що коротко описують змальовані події. Наприклад, 5-й розділ твору має назву «Дорога. Айрес» [20]. У ньому йдеться про шлях, яким головний герой їхав у село до бабусі з дідусем. Саме тоді відбулося його знайомство з дівчинкою Айрес. Оповідь ведеться від імені головного героя.

Літературознавці за формою розповіді часто відносять аналізовані нами твори до психологічної щоденникової прози з елементами детективу, що зображає психологічний розвиток особистості, показує

трансформацію свідомості головного героя-підлітка, який живе в пошуках морального кодексу. В центрі сюжету розповідей постає сімейна таємниця, розкрити яку беруться наші головні герої. У творі «Кава з кардамоном» Халіна з'ясовує обставини вагітності своєї мами та місцеперебування рідної сестри. Дівчинка знайшла фото, де вона ще зовсім маленька, а поряд її мама, яка при надії. Сама ж героїня насамперед *«обожнює детектив і вбирає класику жанру та новизну»* [37, с. 48], читала Агату Крісті, читала класику Кароліну Грем і найголовніше, роман Геннінга Манкелла, що розповідає про захопливі пригоди комісара Курта Валландера, від якого Лінка не може втекти. Вона прихильниця детективів, тому повинна знати одне: *«якщо зізнання не відповідає найменшій деталі, хтось явно бреше»* [27]. Вона сама досліджує історію народження сестри. Старе фото з *«чимось магічним, якоюсь неймовірною аурою»* [27] спонукало Халіну розкрити таємницю: смерть батька, народження дитини та відмову мами від неї. З упертістю детектива Лінка розплутує клубок (з Адріаном, який їй допомагає), і *«пазли поступово починають складатися»* [27]. Виявляється, що мама головної героїні твору зрадила татові Халіні та завагітніла від одруженого професора Варшавського університету. Дізнавшись про це, тато дівчинки напідпитку сів за кермо і вирушив у невідомому напрямку, по дорозі потрапив у автокатастрофу та загинув. Через ці події у мами Лінки погіршився психічний стан. Сестричка Лінки народилася завчасно та з церебральним паралічем, справжній тато дівчинки відмовився від неї тільки-но про це дізнався, тому мама віддала її до дитбудинку. Всі ці роки їй доводилося жити з таким тяжким тягарем, і коли всі дізналися правду, мамі стало набагато легше.

У повісті ж «Арсен» хлопчик починає розслідувати справжню кримінальну справу, яку йому в дитинстві розповідав дідусь Олег. Виявляється, що прадід Арсена якось приніс додому глечик із золотом, а через деякий час його було знайдено вбитим, а глек безслідно зник. У

цьому злочині було звинувачено сина прадіда, теж Арсена (на честь якого було названо підлітка). Тому через багато років за цю справу береться його онук: *У мене було дивне відчуття, що я зможу розплутати цей клубок»* [20, с. 165], – в одну безсонну ніч думав Арсен. І згодом завдяки усім своїм старанням та кмітливості хлопчик зміг розгадати таємницю: *«В захопленні Арсен взявся малювати родинне дерево. Почав з далекого пана Острровершенка, Макара й Марії»* [20, с. 191]. У такий спосіб з'ясував, що одній людині на ньому було не місце.

В обох творах у підлітків є помічники, які допомагають їм розкрити сімейні таємниці. У Лінки це Адріан, якого вона вважає своїм другом, а надалі вони будуть зустрічатися. У Арсена це Айрес або Олександра, в яку він закохується і намагається справити на неї найкраще враження.

Сюжет і композиція обох творів характеризуються також використанням таємничих елементів. Наприклад, у «Каві з кардамоном» це був сон. Уві сні Лінка бачила події, свідком яких вона не була, або не могла згадати з об'єктивних причин: похорони батька, передчасні пологи матері, відмова від позашлюбної дочки. Дівчина відчувала почуття матері, але не розуміла її поведінки. У снах, що зазвичай розміщуються на початку частин розділів, вона переноситься в минуле, фрагменти цих спогадів дитинства переслідують Лінку, вириваючи з підсвідомості. Сон, що повторюється, *«скоріше метафора, тобто під маскою ховається щось зовсім інше»* [37, с. 167], можливо, символічна прірва між нею та матір'ю, яку ще можна подолати: *«чорна темрява більше не хоче її, Лінку, прийняти, випихає назад, нагору»* [37, с. 26]. На думку С.Журби, «форма сну є дієвим засобом передачі підсвідомих поривань дівчини, внутрішніх страхів, суперечки про поведінку героїні та як застереження до певних подій у творі» [9, с. 43]. У повісті «Арсен» подано розповіді дідуся й бабусі, а також деяких жителів села про предків хлопчика. З їх допомогою авторка переносить читача у ХІХ століття. Наприклад, протягом декількох днів дідусь та бабуся Арсена розповідали історію про Макара

та Марію і їхніх дітей. Авторка ці розповіді подає у вигляді окремої історії з минулого.

Аналізовані тексти містять багато портретних описів, адже портрети – це могутній засіб вираження внутрішнього світу героїв. Вони дозволяють показати людську душу з глибини серця. Таким чином ми можемо сказати, що зображення портретних деталей у творчості Йоанни Ягелло та Ірен Роздобудько ускладнене персоналізацією. Вони зосереджені на загальній особистості. *«Я придивився: гарненька, білява, з великими очима і кирпатим носиком»* [20, с. 37], – так описує Арсен Нійоле. *«Дівчина нахилилася, підняла із землі дві пари вишень із «хвостиками» і начепила їх собі на вуха»* [20, с. 37]. А ось так у творі *«Кава з кардамоном»* зображено головну героїню: *«Лінці подобалася власна копиця кучерявого волосся, і те, що вона така худа й може об'їдатися солодощами, та поруч із Наталією почувалася, немов дитина»* [37, с. 17].

Також в обох творах письменниці зображують шлях, яким їхні персонажі подорожують: *«Попереду пролягала широка асфальтована дорога»* [20, с. 12]. Саме нею Арсен їде до села. *«Завертаючи вбік від міста, вона переходила у звичайну земляну стежину, що тягнулася між соняшниковими ланами»* [20, с. 12]. *«Запахами трави й квітів мене оповила тиша»* [20, с. 12], – додає хлопчик. *«Лише голосно сюрчали коники й співали якісь невидимі пташки»* [20, с. 12]. А ось так авторка *«Кави з кардамоном»* змальовує дорогу до Студзянок Халіни та Адріана: *«Уночі напало снігу»* [37, с. 149]. Для дітей *«дорога здавалася м'якою й тихою, білий пух легенько блищав у променях світанку»* [37, с. 149]. Цікаво, що обидві письменниці описують шлях своїх головних героїв як подорож до тиші.

Образна система обох творів є досить різноманітною. Нам уже відомо, що головними персонажами досліджуваних текстів є Арсен та Лінка. Вони є різними, але в той самий момент і дуже подібні один до

одного. На нашу думку, всі підлітки чимось схожі, адже часто мають майже однакові проблеми в житті. Схожою рисою у текстах є також те, що діти проживають у столицях: Арсен – у Києві, а Лінка – у Варшаві.

Другорядними героями твору «Кава з кардамоном» є мама Лінки, Адріан (художник-гімназист, який закоханий у Халіну), Наталія (подруга дівчинки), Каська (на початку твору нова однокласниця Лінки, згодом стає зрозуміло, що це її сестра), вітчим Адам і Казик (брат головної героїні). А у творі «Арсен» це мама хлопчика Юля, Айрес або Олександра (перше кохання Арсена), Нійоле (зведена сестра Арсена), дід Олег та бабуся Ліда, у яких хлопчик перебуває на канікулах.

Епізодичними героями роману «Кава з кардамоном» є вчителі та однокласники Лінки, бабусі дівчинки та Фікус (пес Халіни, якого вона постійно вигулює). У повісті «Арсен» такими героями є дід Микита, діти з будинку родинного типу, директор школи Яків Степанович та його дружина Софія Михайлівна. До окремої групи персонажів належать предки Арсена із розповідей дідуся та бабусі. Це пан Островершенко, прапрадід з прапрабабусею Арсена Макар та Марія, їх діти Ярема та Арсен, і жінка Арсена – Нійоле.

Таким чином ми можемо виснувати, що Ірен Роздобудько та Йоанна Ягелло написали твори зі схожою проблематикою та ситуаціями. У творах «Кава з кардамоном» та «Арсен» є багато спільного, вони дуже схожі композиційно та своїми детективними елементами. Також спільними рисами є місця подій і так звані «помічники» героїв. Безпосередньо ми побачили й відмінні риси між текстами. Ці твори відрізняються жанрово, у «Каві з кардамоном» є присвята, оповідь ведеться від імені авторки, а у повісті «Арсен» про події розповідає сам головний персонаж. Отже, ці твори є важливим внеском у розвиток сучасної української і польської підліткової літератури через зображення підлітків такими, якими вони є.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження проблематики й поетики творів «Арсен» Ірен Роздобудько та «Кава з кардамоном» Йоанни Ягелло дозволило зробити такі висновки:

У першому розділі було розглянуто наукові засади дослідження. Зокрема у підрозділі 1.1 ми дослідили підліткову тему в українській та європейській літературі. З'ясували, що підліткову літературу чимало науковців визначають як твори різних жанрів, що написані майстрами слова для підлітків. Метою їх створення є навчання, розважання та виховання дітей. Вітчизняними дослідницями підліткової літератури є Уляна Баран, Ніна Вернигора, Тетяна Качак та інші. Відомо чимало творів в європейській літературі, написаних для підлітків. Наприклад: «Олівер Твіст» Ч.Діккенса, «Маленькі жінки» Л.Олкотт, «Острів скарбів» Р.Стівенсона, «Діти капітана Гранта» Жуля Верна, «Гаррі Поттер» Дж.Роулінг та інші. Не є винятком й українська література: «Борці за правду» А.Кашенка, «Чмелик» В.Короліва (Старого), «Вуркагани» І.Микитенка, «Неймовірні пригоди Івана Сили» О.Гавроша, «Як я руйнувала імперію» Зірки Мензатюк та інші. Чільне місце серед сучасних авторів, які пишуть на підліткову тему, посідають Ірен Роздобудько та

Йоанна Ягелло. Їхні твори «Арсен» та «Кава з кардамоном» були предметом нашого дослідження.

У підрозділі «Особливості жіночої прози в літературі початку 21 століття» з'ясували, що цей напрям є сучасним та популярним у літературі. «Жіноче письмо» дослідники визначають як твори, написані жінками про проблеми, що є для них близькими. Авторки особливо цікавляться проблемами виховання дітей та їхньою психологією. Серед класиків світової жіночої прози відомо чимало імен її представниць. Наприклад: Л.Олкотт, А.Гіндгрєн, С.Кулідж, Л.Монтгомері та інші. В українській літературі відомі такі жіночі постаті, як Марко Вовчок, Олена Пчілка, О.Забужко, М. Матіос, О.Пахльовська, Є.Кононенко та інші. У польській літературі початку ХХІ століття яскравою представницею жіночого письма є Йоанна Ягелло.

У другому розділі ми дослідили художню специфіку та проблематику творів «Арсен» Ірен Роздобудько та «Кава з кардамоном» Йоанни Ягелло.

У підрозділі 2.1 з'ясували, що підлітковий вік – це перехідний період від дитинства до дорослості, у який дитина стає вразливою та потребує допомоги від дорослих. На прикладі головних героїв Арсена та Лінки звернено увагу на такі риси підліткової поведінки, як проблеми у спілкуванні підлітків з дорослими, взаємини з батьками, нестійкий емоційний стан, почуття дорослості, несправедливість до себе та оточення, перші романтичні стосунки.

Після проведеного дослідження кожної із проблем ми прийшли до висновків:

- 1) труднощі у спілкуванні підлітків з дорослими виникають внаслідок проблем у родині;
- 2) проблема поганих взаємин з батьками існує майже в кожній родині, і сім'ї наших героїв не стали винятками;

- 3) проблема стосунків з однолітками та перших почуттів торкається кожного підлітка без винятку. Так і наші герої часто сваряться з однолітками, роблять помилки та закохуються;
- 4) надмірне почуття дорослості може проявлятися у багатьох формах таких як: діяльнісна, світоглядна, інтелектуальна, статева, наслідувально-поведінкова. У творі «Арсен» яскраво описано діяльнісна та статева форми дорослості. А у Халіни Барської з твору «Кава з кардамоном» проявилися всі форми почуття дорослості;
- 5) проблема пошуку себе у цьому житті є актуальною для багатьох підлітків. Проте нашим героям пощастило, вони вже знають, ким хочуть бути. Арсен мріє подорожувати, а Лінка хоче стати фотографом.

Персонажі обох авторок стикаються зі схожими проблемами в родині, у дружбі та першому коханні. Ці питання є актуальними для дітей та підлітків усіх часів.

У розділі 2.2 проаналізовано художню специфіку творів. З'ясували, що творчість Ірен Роздобудько вирізняється психологізмом, наповненістю символічними деталями та образами, зображенням пейзажу, що розкриває настрій та характери героїв твору, колористикою та метафоризацією. Йоанна Ягелло є унікальною письменницею через тематику своїх творів, адже вона пише виключно про життя підлітків. Також у її творах відсутня авторська оцінка, через це читач може самостійно сформулювати власну думку та зробити висновки.

У творах «Кава з кардамоном» та «Арсен» є багато спільного, вони дуже схожі композиційно та своїми детективними елементами. У обох текстах є пролог, низка розділів та епілог. Також в центрі сюжету розповідей постають сімейні таємниці, за розкриття яких беруться наші головні герої – Арсен та Лінка. Видані вони з різницею в один рік («Арсен» – 2012р. «Кава з кардамоном» – 2011рік). Також спільними

рисами є місця подій і так звані «помічники» героїв. Що у повісті «Арсен», що у романі «Кава з кардамоном» розкриття таємниць відбувається у селі, хоча самі головні герої проживають у великих містах та їм допомагають персонажі, до яких вони відчувають симпатію. Сюжет і композиція цих творів характеризується також використанням таємничих елементів. Наприклад, у «Каві з кардамоном» це сни, що бачила Лінка. Це були події з минулого життя її мами. А у повісті «Арсен» подано розповіді дідуся і бабусі хлопчика, та деяких односельців про минуле його предків. Обидва тексти містять чимало портретних описів, що розкривають характери персонажів.

Ми виділили й відмінні риси між текстами. Ці твори відрізняються за жанрами. У «Каві з кардамоном» є присвята й подяка, оповідь ведеться від імені авторки, а у повісті «Арсен» про події розповідає сам головний персонаж. Образна система обох творів є різноманітною, проте у романі «Кава з кардамоном» вона є більш розгалуженою через жанрову специфіку тексту.

У повісті «Арсен» усі образи можна умовно розділити на 3 групи. До першої групи ми відносимо родину головного героя твору підлітка Арсена. Друга група – це жителі села, третя – предки хлопчика із розповідей дідуся та бабусі, про яких у селі існують легенди.

У романі «Кава з кардамоном» усі образи ми умовно поділяємо на 4 групи. Перша група, як і в повісті «Арсен», – це родина головної героїні Халіни Барської. Друга група – це друзі дівчинки. Третя – фотографи. До четвертої групи ми віднесли осіб, які фігурують епізодично.

Отже, аналізовані твори є яскравим свідченням того, що підліткова тематика посідає важливе місце у сучасних українській та польській літературах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антоняк Б. Йоанна Ягелло: «Безпроблемний світ перестає бути цікавим». URL: <http://litakcent.com/2013/05/20/joanna-jagello-bezproblemnyj-svit-perestaje-buty-cikavym/> (дата звернення: 27.09.2022).
2. Баран У.С. «Нескінченна історія» літератури для дітей і юнацтва: напрями дослідження в Україні. Доповідь у рамках VI Міжнародного симпозіуму «Література. Діти. Час», 12 вересня 2015 р., 22 Форум видавців, Західний науковий центр МОН та НАН України. URL: <https://chl.kiev.ua/key/Books/ShowBook/345> (дата звернення: 03.10.2022).
3. Вернигора Н. М. Література для дітей у ХХ столітті: жанрово-тематичний аспект. *Інститут журналістики*. URL: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1329> (дата звернення: 03.10.2022).
4. Гамоліна У.В., Соловей О.Є. Жіноча проза як феномен української літератури. *Вісник студентського наукового товариства*. Донецький національний університет ім. В. Стуса. Вінниця, 2020. Випуск 12. Том 2. С.224-227.

5. Гендерні студії в літературознавстві / за ред. В. Погребної. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2008. 218 с.
6. Голобородько Я. Українська Fashion-література: тексти й цінності Ірен Роздобудько. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2011. №21. С.20-24.
7. Голобородько Я. Художнє IQ Ірен Роздобудько. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2011. №6. С.5-8.
8. Джугастрянська Ю. Ірен Роздобудько: коли жінка поет.. : [про укр. поетесу]. *Дивослово*. 2009. №1. С.59-61.
9. Журба С. Психологія підлітка у романі Йоанни Ягелло «Кава з кардамоном». *Література світу: поетика, ментальність і духовність*. Кривий Ріг, 2018. Випуск 11. С. 37–48.
10. Качак Т. Сучасна українська література для дітей та юнацтва як зміст літературної освіти. *Гірська школа українських Карпат*. 2017. № 17. С. 161–165.
11. Кобилянська О. Царівна. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=1027> (дата звернення: 15.09.2022).
12. Кравець Л. Динаміка метафори в українській поезії ХХ ст.: монографія. Київ: Академія, 2012. 416с.
13. Леся Українка. Одержима. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=514> (дата звернення: 15.09.2022).
14. Літературознавчий словник-довідник / за ред. Р. Гром'яка, Ю. Коваліва, В. Теремка. К. : Вид-во «Академія», 2007. 752 с.
15. Лобойко Я. Сюжетно-композиційні особливості творів І.Роздобудько «Арсен» та Й.Ягелло «Кава з кардамоном». Всеукраїнська інтернет-конференція студентів, аспірантів і молодих вчених. 23 лютого 2022. URL: <https://ukrlit->

- 2017.blogspot.com/2022/02/blog-post_18.html (дата звернення: 03.10.2022).
16. Луцюк А. Важливість підліткової літератури для підлітків. URL: <https://starylev.com.ua/blogs/koryst-iz-pidlitkovoyi-literatury-dlya-pidlitkiv> (дата звернення: 06.10.2022).
17. Марко Вовчок. Народні оповідання. Шкільна бібліотека: Віват, 2018. 176 с.
18. Марченко Т. М. Проблеми перехідного віку в романі Й. Ягелло «Кава з кардамоном». *Волинь філологічна: текст і контекст*. 2019. №27. С. 107–117.
19. Рижкова Г.-П. М. Українська «жіноча» проза 90-х років ХХ–початку ХХІ ст.: жанрові й наративні моделі та лінгвопоетика : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.01. Кіровоград, 2008. 20 с.
20. Роздобудько І. Арсен. Київ: Грані-Т, 2012. 224с.
21. Роздобудько І. Мерці. Львів : Кальварія, 2005. 212 с.
22. Роздобудько І. Читачів привчаю до української мови. *Україна і час*. 2007. URL: <https://portal.lviv.ua/uncategorized/2007/04/26/111726> (дата звернення: 15.09.2022).
23. Саєнко В. Українська література ХХ ст.: діапазони творчих голосів і мистецьких відкриттів. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Філологічні науки*. Львів: Піраміда, 2016. Випуск 14. 868с.
24. Сергєєнкова О.П., Столярчук О.А., Коханова О.П., Пасєка О.В. Вікова психологія: навч. посіб.: ЦУЛ, 2012. 376с.
25. Сиксу Е. Хохот Медузи. Гендерні дослідження. *Харівський центр гендерних досліджень*. 1999. №3. С. 72-88.
26. Словник-довідник літературознавчих термінів / за ред. О.В.Бобиря. Чернігів: ФОП Лозовий В.М., 2016. 132 с.

27. Содомора Х. Йоанна Ягелло: «Я завжди на боці молоді». URL: <http://litakcent.com/2019/10/08/yoanna-yagello-ya-zavzhdi-na-botsi-molodi/> (дата звернення: 03.10.2022).
28. Соколовська Ю. Творчість Ірен Роздобудько в контексті української масової літератури: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.01. Івано-Франківськ, 2017. 196с.
29. Тебешевська-Качак Т. Б. Художні особливості жіночої прози 80-90-х років ХХ ст.: монографія. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2009. 192с.
- 30.Ткалич А. М. «Жіноче письмо» як соціокультурний феномен та його відображення в сучасній українській жіночій драматургії кінця ХХ– початку ХХІ століття. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. Частина 2. 2011. №3. С.178-183.
- 31.Ткаченко Т. І. Особливості жіночої прози в українській літературі II пол. ХХ – початку ХХІ століття: Посібник. Київський міжнародний університет. Київ, 2010. 307с.
- 32.Фащенко В. У глибинах людського буття. Літературознавчі студії. Одеса: Вид-во «Маяк», 2005. 164с.
- 33.Фемінізм у творчості Коблянської. URL: https://allazgircha2015.ucoz.ua/index/feminizm_u_tvorchosti_kobiljanskoji/0-62 (дата звернення: 15.09.2022).
- 34.Феномен жіночої прози в сучасній вітчизняній літературі / Укл.: М. Маслоva, Ю. Щеглова. Запорізька обласна універсальна наукова бібліотека. URL: <https://zounb.zp.ua/fenomen-zhinochoyi-prozy#q1> (дата звернення: 15.09.2022).
- 35.Філоненко С. Концепція особистості жінки в українській жіночій прозі 90-х років ХХ століття: Монографія. Ніжин: АспектПоліграф, 2006. 156 с.
36. Черевченко В. Особливості картини світу підлітка у творі Йоанни Ягелло «Кава з кардамоном». *Наукові записки. Серія: Філологічні*

науки. Випуск 187. С. 496-500. URL:
<https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1248331.pdf>

[f](#) (дата звернення: 27.09.2022).

37. Ягелло Й. Кава з кардамоном. Львів: Урбіно, 2013. 240 с.